

Yeni Medya Ortamlarında Akıllı Telefonlar Üzerine Düşünmek

Yeliz Özdemir

Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Ankara

yozdemir@ankara.edu.tr

Özet

Hayatımızın her alanında var olan ve gündelik yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelen akıllı telefonlar, yeni medya ortamlarının en önemli araçlarından biridir. Yeni medya ortamlarının sağladığı birçok özelliği bünyesinde barındırması ve en önemlisi taşınabilir olması ile akıllı telefonlar, kısa sürede çok geniş bir kullanıcı ağına ulaşmıştır. Günümüzde 7’den 70’e hemen hemen herkesin elinde bulunan akıllı telefonları ele alan bu çalışma, bu telefonların yeni medya ortamlarının hangi bileşenlerinden faydalandığına, gündelik hayatımıza kattığı “yeni”liklerin neler olduğuna ve bir toplumsal pratik olarak bu telefonların kullanımları üzerine düşünmeyi amaçlamaktadır. Artık bedenimizin bir uzantısı haline gelmiş olan akıllı telefonları anlamak, sadece onların teknolojisini değil, onların ekonomik, politik, kültürel ve toplumsal süreçlerle olan ilişkisinin nasıl olduğunu da anlamak anlamına gelir. Dolayısıyla bu çalışma, hem bu telefonların hangi teknik özellikleri ile diğer mobil cihazlardan farklılaştığına hem de toplumsal süreçlerde, fikirlerde, normlarda ve pratikte nasıl bir dönüşüm ve değişim sağladığına odaklanmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yeni Medya, Mobil Yaşam, Akıllı Telefonlar

Abstract

Permeating in every facet of our lives, smart phones have become one of the most important tools of the new media environment. Because they seem to include all of those plus features of the new media, and especially as they are portable, smart phones have spread within a very short period of time. This study aims to reflect on the components of the new media that smart phones benefit from; on the changes brought into our lives by smart phones, and finally on the uses of smart phones as a social practice. To understand smart phones, now an extension of our bodies, does not simply mean to get a grasp of their technology, but also of their close ties to economic, political, cultural, psychological and social processes. Thus, this study aims to identify with what technical specifications smart phones differ from other mobile devices and how they change or transform social processes, ideas, norms and practices.

Key Words: New Media, Mobile Life, Smartphones

Giriş

Hayatımızın her alanında var olan ve gündelik yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelen akıllı telefonlar, yeni medya ortamlarının en önemli araçlarından biridir. Yeni medya ortamlarının sağladığı birçok özelliği bünyesinde barındırması ve en önemlisi taşınabilir olması ile akıllı telefonlar, kısa sürede çok geniş bir kullanıcı ağına ulaşmıştır. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) raporlarına göre Haziran 2014 itibari ile Türkiye’de 70 milyondan fazla mobil abone bulunmaktadır. Bu

aboneler arasında 3G kullanan sayısı 53 milyona ulaşırken 3G hizmetiyle birlikte mobil bilgisayardan ve cepten internet hizmeti alan mobil abone sayısı da 28 milyona yükselmiştir.¹ Yine “Deloitte tarafından yayınlanan ‘State of the Global Mobile Consumer: Connectivity is core’ isimli mobil cihazlara ilişkin raporun sonuçlarına göre Türkiye, aralarında Amerika, Fransa, İngiltere, Kanada gibi gelişmiş Batı ülkelerinin de bulunduğu 15 ülke arasında cep telefonundan internet kullanım oranında birinci olmuştur.” Raporunda, gelişmiş ülkelerde internete

¹http://tk.gov.tr/kutuphane_ve_veribankasi/pazar_verileri/ucayli_k14_2.pdf

bağlanmak için akıllı telefon kullanım oranı %79 iken, gelişmekte olan ülkeler sıralamasında Türkiye %91 kullanım oranıyla ilk sırada yer almaktadır.² Ayrıca TÜİK verilerine göre 2014 yılının ilk üç ayında internet kullanıcılarının yüzde 58'i internete akıllı telefonları aracılığıyla bağlanmışlardır. 2013 yılında bu oran %41,1 iken 2014'ün daha başlarında dikkat çeken bu %17'lik fark, akıllı telefonların kullanımındaki artışı da göstermektedir.³ Tüm bu verilerden görüldüğü gibi giderek artan akıllı telefon kullanım oranı ve özellikle bu telefonların bir tür cep bilgisayarı gibi internete bağlanmak için kullanılması, akıllı telefonlar üzerine düşünmeyi gerekli kılmaktadır.

Akıllı telefon nedir?

Akıllı telefonlar, internete bağlanabilen ve kullanıcılar tarafından yüklenebilen (upload) ve indirilebilen (download) bazı uygulamaları destekleyen mobil cihazları tanımlamak için kullanılmaktadır (Hinton ve Hjorth, 2013: 123). Bu noktada cep telefonlarının ilk sürümünden, artık akıllı olarak adlandırdığımız cep telefonlarımıza doğru evrilen teknolojik sürece kısaca bakmak, akıllı telefonların sunduğu özellikleri daha net görmek açısından faydalı olacaktır.

Communicator (konuşma aygıtı) olarak adlandırılan ilk cep telefonlarının mucidi Martin Cooper'dır. Cooper bir prototip geliştirerek taşınabilir mobil telefonlar üzerinden ilk aramasını nisan 1973'te gerçekleştirmiştir. Fakat bu icat 80'lere kadar ticari bir amaçla kullanılmamıştır. 80'lerden sonra ise sadece zenginler ve iş adamları yüklü miktarlar ödeyerek bu cihazlara sahip olmaya başlamışlardır. Bu mobil cihazların pazara sürülen ilk kuşağı (1G) analog teknolojinin uygulandığı telefonları betimlemek için kullanılmaktadır. Bu telefonlar, çeşitli istasyonları içeren bir cep telefonu şebekesinin oluşturulması temeline dayanır ve sabit telefonlarla gerçekleştirdiğimiz konuşma ediminin mobil hale gelmesini sağlar. 1980'lerin sonunda dijital sistemlerin daha fazla değer kazanmasıyla birlikte, mobil telefonlar dijital teknolojilerle birleştirilerek, onlarla uyumlu hale getirilmiştir. Bu durum cep telefonlarının ikinci kuşağının (2G) gelişmesine neden olmuştur. 2G teknolojisi, mobil telekomünikasyon için küresel sistem üzerine (GSM) dayanmakta ve kullanıcıya çeşitli faydalar sağlamaktadır. Üçüncü kuşak (3G) telefonlar 2000'lerin başlarında kullanılmaya başlanmıştır. Akıllı telefonların ilk versiyonu olarak da tanımlanabilen 3G telefonlar veri kapasitesinin ve

hızın artmasına olanak sağlamaktadır. Bunlara ek olarak dijital fotoğraflar, mp3 dosyaları ve multi-medya mesajları gibi daha farklı servislerin de kullanımına olanak tanımaktadır. Dördüncü kuşak (4G) olarak adlandırılan akıllı telefonlar ise kolay ve hızlı internet erişimi ve video akışı gibi servisleri sağlayarak cep telefonu kullanımını çok daha farklı bir boyuta taşımıştır (Siapera, 2012: 147-151). Özellik 4G teknolojisinin sağladığı hızlı internet erişimi, akıllı telefonların zaman ve mekan sınırını ortadan kaldıran, mobil bir bilgisayar olarak kullanılmasına olanak tanımıştır. Bu telefonlar üzerinden internete bağlanmanın kolaylaşması ise onların kullanım oranında muazzam bir artış sağlanmasında önemli bir rol oynamıştır.

Yeni medya ortamlarında akıllı telefonlar

Akıllı telefonlar üzerine yapılacak bir çalışmada, öncelikle onun bileşenlerinden biri olduğu yeni medya ortamlarını incelemek ve akıllı telefonların bu ortamların hangi bileşenlerinden ağırlıklı olarak faydalandığına bakmak gerekmektedir.

Yeni medya kavramı, özellikle 90'lardan sonra bilgisayar teknolojilerindeki hızlı gelişim ve internetin gündelik hayatımıza girmesi ile ortaya çıkan bir kavramdır (Peters'dan aktaran Aslan, 2013:102). Gündelik hayatımızın her alanında yaygın olarak kullanılan, yaşam pratiklerimizi bir şekilde dönüştüren ve kullanımının çok hızlı bir şekilde artması ile artık "bedenin bir uzantısı/ parçası haline gelen bilgisayar, internet ortamı, cep telefonları, oyun konsolları, ipod ve avuç içi veri bankası kayıtlayıcıları ve iletişimcileri, diğer bir deyişle tüm dijital teknolojiler yeni medya başlığı altında toplanabilir" (Binark, 2007: 21). Bu dijital iletişim teknolojilerinin yaygın bir şekilde kullanılarak gündelik hayatımıza nüfuz etmesi ise onun iletişim çalışmalarını içerisinde ivme kazanmasının yolunu açmıştır.

Bugün "yeni medya dolaylı iletişim denildiğinde cep telefonları, dijital oyunlar, İnternet ortamı, İnternet arayüzünde sunulan tüm yazılım hizmetleri, i-podlar, akıllı telefonlar, PDA'lar (Personel Digital Asistant-Avuç içi bilgisayarlar) ve tabletler üzerinden gerçekleşen iletişim etkinliği ifade edilmektedir" (Binark ve Löker, 2011:9, Binark, 2009:60). Yeni medya dolaylı iletişimden biri olarak ele alınan akıllı telefonların kullanımı üzerine yapılacak bir çalışmada, yeni medyayı "yeni" kılan, yani gelenekselden farklı kılan temel özelliklerinin neler olduğuna bakmak önem taşımaktadır. Yeni medyayı geleneksel medyadan farklı kılan özellikleri Binark (2007, 2009 ve 2011) dijitallik, etkileşimsellik, multimedya biçemselliği, kullanıcı türevli içerik

² <http://sosyalmedya.co/deloitte-mobil-cihazlar-raporu/> erişim tarihi: 14.09.2014

³ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16198> erişim tarihi: 14.09.2014

üretimi, hipermetinsellik, yayılım ve sanallık ile ortaya çıkan mevcudiyet hissi olarak sıralamaktadır.

Yeni medyanın en önemli özelliklerinden birisi dijital olmasıdır. Bütün bilgi ve veriler 0 ve 1 den oluşan (ikili kodlar halinde) numaralarla kodlanabilmekte ve bu durum medya ortamlarında çok önemli değişimlerin oluşmasına yol açmaktadır. Lister, yeni medya boyunca oluşan dönüşümlerden, yani dijitalleşmenin 4 ana sonucundan bahseder. Bunlardan ilki, medya metinlerinin belirli araçlardan bağımsız hale gelmesidir, yani artık televizyon izlemek için televizyona ya da gazete okumak için gazetenin kendisine ihtiyacımız yoktur. Tüm bu aktiviteleri internette veya akıllı telefonlarımız üzerinden gerçekleştirebiliriz. Akıllı telefonlarımız ya da diğer mobil medyalar ile televizyon, film, video vb. izleyebilir ya da telefonumuza entegre kameralar ile fotoğraf çekerek sosyal medyada paylaşabiliriz. İkinci olarak, dijital kodlama sistemi sayesinde bilgiyi, USB bellekler gibi çok küçük alanlara sığdırabilir ve taşıyabiliriz. Üçüncü olarak, bilgiye/veriye erişim çok daha hızlı bir hale gelmiştir. Ayrıca bu erişim eski biçiminden farklı olarak düz çizgisel olmak zorunda değildir; artık bir kitaba saniyeler içinde erişebilir ve sayfalarını çevirmeden içerisinde aradığımızı bulabiliriz. Son olarak, dijitalleşmenin hem iyi hem de kötü sayılabilecek bir özelliğinden bahsetmek gerekir. O da herhangi bir verinin analog medyada hayal edilemeyecek bir şekilde manipüle edilmesine olanak tanınmasıdır. Hepimiz bilgilere ulaşabilir ve bunlar üzerinde oynama yapabiliriz. Örneğin bir fotoğraf üzerinde istenmeyen kişileri çıkarabilir, yeni kişiler ekleyebilir ve bunları paylaşabiliriz (Lister'dan aktaran, Siapera, 2012:3-4). Dijitalleşmenin getirisi olarak vurgulanan tüm bu özellikler, araştırmamıza konu olan akıllı telefonlar üzerinde gözlemlenebilmektedir. Akıllı telefonlar hem bilgiye çok hızlı ulaşmamıza ve çok küçük bir alanda depolamamıza imkan sunarken, hem de bir bilgisayarda yapılabilen çoğu işlemi, mobil olarak ve zaman-mekan bağılı olmadan yapmamıza olanak tanır.

Dijitalleşme ile oluşan bu yeni olanaklar ise medyada yakınsamasının üzerinde durmayı gerektirir. Manovich'e göre, yeni medyayı tartışırken, dijitaliği yeni medyanın temel özelliği olarak görmek hikayenin yarısını oluşturur; çünkü bazı özellikler daha eski medya biçimlerinde de gözükmemektedir. Burada asıl önemli olan nokta, bilgisayarların temel özelliği olan sayısal mantıkla, medyanın temel özelliği olan iletişim mantığı arasındaki yakınsamadır. Bu noktadan ele aldığımız zaman yakınsama, yeni medyanın temel karakteristik özelliğini oluşturur. Bu açıdan yeni medyanın biricikliğini sağlayan temel özelliğın yakınsama olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır

(Manovich 2001'den aktaran, Siapera, 2012:3-4). Akıllı telefonlar da hem bilgisayarların sayısal mantığını, hem de medyanın iletişim mantığını bir arada taşıması noktasında, bu yakınsamanın eşsiz örneklerinden birini oluşturmaktadır. Ayrıca akıllı telefonların kablosuz internet, kamera, konum bazlı servisler vb. gibi diğer teknolojilerle yakınsaması da onun gündelik hayatımızın her noktasına nüfus ederek kullanım alanının bu kadar artmasına olanak tanımıştır (Hinton ve Hjorth, 2013).

Yeni medya ortamlarının dijitallik özelliğinden beslenen bir diğer özellik ise multimedya biçimselliğidir. Bu özellik temelde ses, metin, imge ve sayısal veri gibi farklı veri türlerinin bir arada bulunduğu ortamı tanımlamak için kullanılır. Yeni medyanın sağladığı bu "bir aradalık" özelliği, kullanıcıların da içerik üretme sürecine dahil olabilmelerinin yolunu açmaktadır (Binark, 2007:21, 2011:10-11). Kullanıcı türevli içerik üretimi (*user generated content*) olarak adlandırılan bu özellik, kullanıcıların/tüketicilerin aynı zamanda üretici olduğu (*üre-tüketici*) bir süreci de ifade etmektedir (Hinton ve Hjorth, 2013: 2). Akıllı telefonlara entegre edilmiş kameralar, fotoğraf makineleri ve indirilen çeşitli uygulamalar sayesinde, her kullanıcı kendi içeriğini üretmek, yine akıllı telefonlar üzerinden bu içerikleri çeşitli toplumsal paylaşım ağlarında dolaşıma sokabilir.

Yine yeni medyanın en önemli özelliklerinden biri olan etkileşimsellik, özellikle akıllı telefonlar üzerine düşünürken temel alınması gereken bir diğer husustur. Sanal ortamda etkileşimsellik, diğer insanlarla etkileşim, kullanıcıların kendi algılarında var olan şekliyle etkileşim ve teknoloji ile etkileşim şeklinde çok katmanlı olarak tanımlanabilir (Stromer-Gallery ve Wichowski 2011:171). Artık zaman ve mekan kısıtlaması olmadan her zaman ve her yerde bulunan akıllı telefonlarımız ile sanal ortamda diğer kullanıcılarla ve teknolojinin kendisiyle arayüz üzerinden etkileşim halinde kalabiliriz. Birçok kişinin sanal ortamda varlık göstermesi ile bu ortam, "kullanıcıların avaturlarının birbirleriyle etkileşim içinde olabildiği ortak bir dünya haline gelir" (Binark, 2011: 10). Yeni medyanın etkileşimsellik özelliği, kullanıcının içerik oluşturmasına, diğerleri tarafından oluşturulan içeriğe yorum yapabilmesine ve kişiler arasında hem eş zamanlı hem de eşzamanlı olmayan bir sohbet oluşmasına olanak tanır (Stromer-Gallery ve Wichowski, 2011:170). Günümüzde bilgisayar özellikleriyle donatılmış akıllı telefonlarımız ise bu etkileşimin kurulması için gerekli olan tüm özellikleri sunmakta ve sürekli çevrim içi kalmamıza olanak tanıyarak bu etkileşimin farklı platformlar üzerinden devam etmesini sağlamaktadır.

Akıllı telefonlar ve toplumsal kullanım pratikleri

Akıllı telefonların yeni medya ortamlarının hangi bileşenlerinden ağırlıklı olarak yararlandığına kısaca değindikten sonra, bu telefonların sunduğu özellikler ve kullanım pratiklerinin toplumsal hayattaki yansımalarına da değinmek gerekmektedir. Bu kullanım pratiklerinden en önemlilerinden biri siyaset ve akıllı telefonlar arasındaki ilişkide vuku bulmaktadır. Yukarıda değindiğimiz gibi yeni medya ortamlarının sağladığı kullanıcı türevli içerik üretimi, artık kullanıcıya kendi içeriklerini üretmek dolaşıma sokma olanağı tanımıştır. Akıllı telefonlarımız da sağladığı olanaklarla, bu üretim sürecinde önemli rol oynamaktadırlar. Siapera, akıllı telefonların sunduğu bu özelliklerin, temelde politika ve hareket kabiliyetinin (mobility) birbirine eklenmesi ile beslendiğini belirterek, telefonlarımıza entegre dijital fotoğraf makinelerinin bilinen en yaygın politik kullanımının, “şahit olmak” olduğunu belirtir. İnsanlar, artık dijital kameralar tarafından kaydedilen ve anaakım medya yayımları için çevrimiçi olarak gönderilen herhangi bir politik olayın şahidi olma ayrıcalığına sahiptir (Siapera: 2012: 162). Bu “şahit olma” hali ise yurttaş gazeteciliğinin farklı bir boyutuna işaret etmektedir. Her zaman her yerde elimizin altında bulunan akıllı telefonlarımız ile şahit olduğumuz olayları kaydederek, ana akım medyaya alternatif olarak kendi haberlerimizi kendimiz üretebilir ve dolaşıma sokabiliriz. Bunun son zamanlardaki en çarpıcı örneklerinden birisi de Eylem Vakti TV’dir.⁴ Kullanıcılar katıldıkları eylemlerde akıllı telefonları ile kaydettikleri görüntüleri, anında bu siteye yükleyerek diğer kullanıcılarla paylaşabilmekte, böylece ana akım medya üzerinde göremediğimiz ve hiç göremeyeceğimiz görüntülere ulaşabilmekteyiz. Yeni medyanın getirdiği önemli yenilik ya da değişimlerden birisi de budur. Artık sıradan kişiler de kitlesel ya da kamusal mesaj ve söylem üretebilir ve hızla bu mesajı yaygınlaştırabilirler.⁵ Dolayısıyla “politik ve kültürel mücadelelerde taraf olmak isteyen muhalif grupların, aktivistlerin ve entelektüellerin” bu yeni medya ortamlarını ve tabii ki akıllı telefonlarını etkin olarak kullanmaları önemli gözükmektedir (Binark, 2007: 13).

Siapera’ya (2012: 163) göre, yeni medya tarafından sunulan olanaklar, yalnızca “şahitlik” olarak basitleştirilmemelidir. Bir olayı olur olmaz kaydetmek, ona şahit olmak, politikacıların politika yapma biçimlerinde bir dönüşüm de yaratır. Böylece politika artık daha halka yakın ve daha halkın gözetiminde bir hal alır. Akıllı telefonlarımız ile kaydettiğimiz, yayınladığımız bu görüntüler, ana

akım medya kuruluşları ya da politikacılar tarafından dolayımınlanmadığı için de daha aracısız ve daha az hiyerarşik bir yapıya sahiptir.

Cep telefonu kullanımı ve siyasal katılım arasındaki ilişki, ülkeler ve onların politik ve kültürel yapıları bağlamında daha detaylı bir şekilde incelenmeyi hak etmektedir. Mesela Çin’de televizyondaki yetenek programlarına yönelik cep telefonları üzerinden oy kullanmanın, insanların daha fazla demokrasi talep etmesine yol açabileceği endişesi ile yasaklanması bu tür bir çalışmanın neden önemli olduğunun göstergesidir. Ayrıca tam tersi olarak cep telefonu ve siyaset ilişkisi açısından dikkat edilmesi gereken bir başka durum da, cep telefonu mesajlarının politik pazarın direk bir biçimi olarak kullanılmasıdır. Böylece gönderilen SMS ile potansiyel oy kullanıcıları hedeflenmektedir (Siapera, 2012: 162).

Akıllı telefonların toplumsal kullanımını açısından vurgulanması gereken önemli bir özellik “sürekli bağlantıda olma” (*connectivity, always on*) halidir. Akıllı telefonlar aracılığıyla artan sosyal medya kullanım pratikleri, kişiyi her zaman ulaşılabilir ve her yerde bağlantıda kılmaktadır. Akıllı telefonlarının ardındaki devrimci fikir de budur. Artık insanlar coğrafi konumlarına ve zamana bağlı kalmaksızın iletişim kurabilmekte ve sürekli çevrimiçi kalabilmektedir. Bu sürekli çevrimiçi kalabilme noktasında ise önemli olan, bir telefonumuzun olup olmaması değil, ne tür bir telefonumuzun olduğudur. Telefonumuz akıllı değilse hareket kabiliyetimiz var (*mobility*), ancak bağlantımız (*connectivity*) yok demektir.

Akıllı telefonlar her zaman bağlantıda olmaya olanak tanınması açısından sosyal medya kullanım pratiklerine de yeni bir boyut getirmektedir (Hinton ve Hjorth, 2013:123). Birçok farklı uygulamayı desteklemesi neticesinde insanlar artık her yerde, her zaman sosyal medya ile meşgul olabilmektedirler. Facebook Place, Foursquare gibi toplumsal paylaşım ağlarında yer alan konum bazlı servisler (*location based services*) akıllı telefonların sağladığı olanaklarla, hem bir tür eğlence/oyun amacıyla kullanılmakta, hem de uzakları yakın ederek aileye ve arkadaşlara her zaman nerde olduğumuz bilgisini vermekte ve böylece güvende olma hissiyatı yaramaktadır (Hinton ve Hjorth, 2013). Fakat burada üzerinde durulması gereken temel nokta ise, konum belirten bu uygulamalar aracılığı ile aslında ailemize ve yakınlarımıza ne zaman nerde olduğumuz bilgisini verirken, aynı zamanda gözetlendiğimiz gerçeğidir. Eğlence ya da güvenlik amaçlı kullandığımız bu uygulamalar, bir noktada yeni bir denetim ortamına işaret etmektedir. Bu yeni denetim ortamı Foucault’un iktidarın işleyişine ilişkin modelini oluşturan ‘Panoptikon’ kavramsallaştırması üzerinden

⁴ <http://www.eylemvakti.tv/>

⁵ <http://www.bianet.org/biamaq/kultur/141271-kurtler-muhafifler-ve-yeni-iletisim-teknolojileri>

tartışılmaktadır. ⁶ Buna göre yeni iletişim teknolojileri, yeni gözetleme ve kontrol olanakları oluşturmaktadır (Timisi, 2003:228). Yeni medya ortamları üzerinden gerçekleştirdiğimiz her bir işlem, servis sağlayıcılar tarafından kaydedilmekte ve tüm etkileşimimiz gözetlenebilmektedir⁷. Ayrıca akıllı telefonlarımızın sağladığı konum bazlı servisler, coğrafi olarak bulunduğumuz yerin ve kimlerle oturduğumuzun belirlenmesini noktasında bu gözetimin bir parçasını oluşturmaktadır.

Akıllı telefonların toplumsal kullanım pratikleri noktasında değinilmesi gereken bir diğer konu da, çevrim içi ve çevrim dışı ilişkilerimizin aldığı boyuttur. Akıllı telefonlar üzerinden sosyal medya kullanımının artması ile ailemiz ve arkadaş çevremiz gibi gündelik hayatımızda sahip olduğumuz toplumsal ağların, sosyal medya dolayımı ile çevrim içi ağlarımıza aktarılması, yani çevrimdışı ilişkilerimizin çevrimiçi ilişkilere dönüşmesidir. Bu değişim, özel hayat, mahremiyet, yer, zaman ve varlık ilişkilerimiz açısından bir takım sonuçları da beraberinde getirir. Öncelikle sosyal medyanın, mahrem/özel olanı nasıl kamusal bir hale getirdiğine bakılabilir. Örneğin Facebook'a sadece ailemizin ya da arkadaşlarımızın görmesi için yüklediğimiz fotoğraflarımızın, Facebook tarafından ticari amaçla kullanılabilmesi ya da gizlilik ayarlarına yönelik gerçekleştirilen bir düzenleme ile diğer kullanıcıların da görüşüne açılabilmesi dikkate değer bir noktadır. Facebook'a üye olurken onaylamak zorunda kaldığımız son kullanıcı lisans sözleşmesi ile aslında özel hayatımızın bir parçası olan fotoğraflarımızın ve diğer bilgilerimizin Facebook tarafından kullanılmasına onay vermiş olmamızdan dolayı kendi özel alanımız üzerindeki kontrolü, gizliliği de kısmen devretmiş olmaktadır.⁸ Tabi ki bu durum,

⁶ Panoptikon, 1791'de Bentham tarafından tasarlanan mahkumların her an gözetlenmesine olanak tanıyan ideal hapisane modeline dayanır. Foucault, Bentham'ın bu mimari benzetmesinden yararlanarak, modern toplumlarda egemenliğin örgütlenmesini nitelemek için Panoptikon kavramını kullanır. Birey artık toplumsal yaşamın her alanında, aynen hapisane hücrelerinde olduğu gibi sürekli ve gizli bir gözetim altında olduğunu hisseder (Timisi, 2003:227).

⁷ 5651 sayılı internet yasası ile servis sağlayıcıların tüm kullanıcıların işlemlerini 2 yıl süre ile kaydetmesi ve talep edilmesi durumunda bu verileri ilgili yerlere vermesi, bu gözetlenmenin aldığı boyuta işaret etmektedir. Gözetim, artık varlığını hissettiren gizli bir olgu olmaktan çıkmış, açık ve meşru bir zemine oturtulmuştur.

⁸ Kamusal alanda cep telefonları kullanımı ile özel ve kamusal alanın iç içe geçmesi olgusu da farklı bir boyut almıştır. Örneğin herhangi birinin aslında özel bir telefon konuşması, kamusal bir mekanda yer almaktadır. Böylece çoğumuz otobüs, tren ya da restoran da gerçekleştirilen bu özel telefon görüşmelerini duymakta ve bu kişiler ve ilişkileri hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Bu kamusal ve özel alan arasındaki ilişkiye benzer olarak, iş ve boş zaman ayrımı da bulanıklaşmıştır. Çoğumuz ofiste çalışmak zorundayken, mobil medya ve kablosuz internet bağlantısı ile artık evden, hava alanından, kafeden vb. çalışmalarımıza devam edebilmekteyiz. İş ve boş zaman artık keskin bir şekilde ayrı değil, aksine yakınsamış bir hal almıştır. Diğer taraftan, özellikle boş zaman ve iş arasındaki sınırların

sadece Facebook için değil, tüm sosyal medya uygulamaları ve çoğu yazılımlar için geçerlidir. Bu uygulamalardan birine üye olduğunda ya da yazılım indirildiğinde, son kullanıcı lisans sözleşmesi ile firmalar bu bilgileri kendileri için tutmayı veya çeşitli şekillerde kullanmayı resmi bir zeminde garanti altına almaktadırlar.

Bu resmi zeminin ve mahremiyetin değişen boyutunun daha net anlaşılması için aslında internet siyasası oluşturma süreçlerine değinmek gerekmektedir. Çünkü akıllı telefonlardan bahsederken ya da onlarla ilgili bir araştırma tasarlarken dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan birisi de bu telefonlar üzerinden yaygın olarak kullandığımız internet bağlantısıdır. Bu durumda internete erişimle ilgili herhangi bir yasa ya da düzenleme dolaylı bir şekilde akıllı telefon kullanımını etkilemektedir.

İnternet siyasası oluşturulurken evrensel olarak dikkat edilmesi gereken 4 önemli noktadan bahsetmektedir Braman (2011: 156-165). Bunlar: internet erişimi, içeriğe erişim, mülkiyet hakları ve özel hayat/mahremiyettir. Akıllı telefonlar üzerine yapılacak bir çalışmada bu konulardan özellikle içeriğe erişim ve özel hayat/mahremiyet üzerinde biraz daha fazla durulması gerekmektedir. İlk olarak, internete erişim sağlandıktan sonra içeriğe erişim de önem kazanmaktadır. İktidarlar, internete ve içeriğe erişim koşulları üzerinde çeşitli şekillerde sınırlandırmalara gidebilmektedirler. Bunlardan en önemlisi de ifade özgürlüklerinin sınırlandırılmasıdır. Siyasal iktidarlar hoşlarına gitmeyen herhangi bir içeriği çeşitli gerekçelerle kaldırabilir, içeriğin var olduğu platformu kapatabilir ya da bunun üzerinden cezai yaptırımlar uygulayabilirler⁹. Bir diğer önemli nokta da internet erişimimizin, hizmet şartları, kabul edilebilir kullanım ve son kullanıcı lisans sözleşmeleri gibi özgür içerik erişiminin önünde engel olan uygulamalarla sınırlandırılmasıdır.

İkinci olarak ise temel bir insan hakkı olan mahremiyet üzerinde durmak gerekmektedir. İnternet siyasası oluşturulması ile ilgili bir girişimde genelde mahremiyetin/gizliliğin 3 boyutu üzerinde durulur. Bunlardan ilki, iletişimimizin, bu iletişime dahil olmayan ya da olmasını istemediğimiz kişilerin erişimine kapatılması olarak

çözülmesi, gözetlenme olasılığı, hepimizin tam olarak nerede olduğunun her zaman bilinmesi, telefon görüşmelerimizin kaydedilmesi, ulaşılamıyor olmayı bir ayrıcalık haline getirmiştir (Siapera, 2007: 165).

⁹ Burada değinilmesi gereken önemli bir husus da temelde iktidarın twitter, youtube vb. gibi çeşitli sosyal medya platformlarına yönelik yasaklamaları gerçekleştirirken, aslında bu platformlara erişimin baş aktörü olan akıllı telefonları pek önemsememeleridir. Bu durum akıllı telefonlar üzerine gerçekleştirilecek bir çalışmada dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan birisidir.

tanımlanabilen iletişim gizliliği/mahremiyetidir¹⁰. İkincisi, internet ya da telefonumuz üzerinden gerçekleştirdiğimiz işlemler sonucu elde edilen tüm verilerimizin korunması temeline dayanan veri gizliliği/mahremiyetidir. Çünkü diğerlerinin kişisel verilerine erişmek çeşitli dolandırıcılık türlerini ve kimlik hırsızlığını da kolaylaştırmaktadır. Sonuncusu ve en önemlisi ise anonimlik. Anonimlik iletişimde bulunan kişinin kimliğinin gizliliğinin korunması temeline dayanır. Bazı ülkeler, anonimliğin politik konular hakkında daha açık ve özgür tartışmayı güçlendireceğine inandıkları için bu konuya daha fazla yoğunlaşırlar; fakat internet kullanmak isteyen bir kişi internet servis sağlayıcılarının sağladığı hesapları üzerinden internete bağlandıkları anda ve bu bağlantı bir IP adresi gerektirdiği için zaten anonimliklerini kaybetmektedirler (Braman, 2011: 156-165). Cep telefonu kullanımı açısından da anonimlik mümkün değildir artık. Hükümetler çeşitli örgütlenmeleri kontrol altına almak ve tam gözetimini sağlamak için isimsiz hatların kullanımını engellemiştir. Ayrıca GSM operatörleri cep telefonlarımızla gerçekleştirdiğimiz görüşmeleri ya da sağladıkları internet üzerindeki aktivitelerimizi de kontrol etme olanağına sahiptir.

Bahsettiğimiz bu mahremiyet türleri ve ihlalleri ya da içerik erişimimizin çeşitli nedenlerle engellenmesi beraberinde etik problemleri de doğurur. Ayrıca cep telefonlarının kullanımının kültürel olarak da bir takım etik kuralları ve düzenlemeleri (derste ya da sınıfta kullanılmaması vb. gibi) gündeme getirdiğini de unutmamak gerekir. Bu kültürel kullanımlara ilginç bir örnek ise Çin'in Çongking kentinde, kaldırımlarda bir şeydi ekranlarından gözlerini ayıramayan ve diğer yayalarla çarpışma tehlikesi yaşayan cep telefonu kullanıcılarına tahsis etmesi örneği verilebilir.¹¹ Bu örnek akıllı telefon kullanımının, aynı zamanda toplumsal hayatımızda gerçekleştirdiği değişiklikleri görmek açısından önemli gözükmektedir. Bu açıdan diğer ülkelerde de bu ve buna benzer yaşanan toplumsal değişimleri, yine yukarıda değindiğimiz tüm diğer unsurları da göz önünde bulundurularak ele almak, akıllı telefonlar üzerine gerçekleştirilecek bir çalışma için çok önemlidir.

¹⁰ Fakat günümüzde artık iktidarlar ulusal güvenlik adı altında tüm bilgilerimize erişme hakkına sahiptir. Anti terör yasaları hükümetlerin tüm bilgilerimizi denetlemesine olanak tanır. Ayrıca internet servis sağlayıcıları 6 yıldan 2 yıla kadar tüm internet trafiğimizi kayıt altında tutar ve talep edilmesi durumunda bu verileri hükümetlerle paylaşır. Hükümetler haricinde ticari kuruluşlar da bu verilerle pazarlama amaçlı ilgilenirler. İnternet servis sağlayıcıları ise son kullanıcı lisans sözleşmesi ile zaten bizim kişisel verilerimizi ticari amaçla kullanma hakkını ellerinde bulundurmaktadırlar.

¹¹http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/09/140916_cin_cep_telefonu_ozel_yol.shtml?ocid=socialflow_twitter

Sonuç Yerine

Yeni medya ortamlarından akıllı telefonlar üzerine çalışmak, bir toplumsal pratik olarak onların kullanımları üzerine düşünmeyi gerektirir. Bu cihazların kullanımı var olan politik ve sosyo-kültürel bağlamının içerisinde gömülüdür ve dolayısıyla bu bağlam üzerinden incelenmelidirler (Siapera, 2012:160). Artık yatak odamızdan sokağa kadar gündelik hayatımızın her alanına girmiş ve hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiş olan akıllı telefonları anlamak, sadece onların teknolojisini değil, onların ekonomik, politik, kültürel, psikolojik ve toplumsal süreçlerle olan ilişkisinin nasıl olduğunu da anlamak anlamına gelir. Dolayısıyla bu cihazların hayatımıza girmesi ile oluşan toplumsal süreçlerdeki, fikirlerdeki normlardaki ve pratiklerdeki dönüşüm ve değişimleri anlamaya odaklanmamız gerekmektedir (Siapera, 2013: 2). Çünkü medya ve toplum arasındaki bu girift ilişki neticesinde medyaya yönelik herhangi bir çalışma, doğal olarak toplumdaki değişimleri de incelemeyi gerektirmektedir.

Son olarak, akıllı telefonlar üzerine yapılacak bir çalışmada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta ise bu cihazların toplumsal güç-iktidar ilişkileri açısından nasıl işlediğinin, bu güç-iktidar ilişkilerinin meşrulaştırılmasında ya da yeniden üretilmesinde nasıl bir rol oynadığını ve toplumsal muhalefet etmedeki temel işlevinin neler olduğunun detaylı bir şekilde incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu noktada yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu “yeni” olanaklar ve yeni örgütlenme biçimlerinin, toplumda daha çok demokrasi, eşitlik ve ifade özgürlüğü sağlayacağı yönündeki yaklaşımlara karşılık, bu teknolojilerin aynı zamanda daha çok gözetimi de beraberinde getirdiğini akıllı telefonlar üzerinden de vurgulamak gerekmektedir (Çelik, 2013: 272). Çünkü bu teknolojiler de tıpkı diğerleri gibi iktidarlar tarafından kontrol edilmekte, denetlenmekte ve onların söylemlerini yeniden üretmek için dolaşıma sokma işlevi görmektedir.

KAYNAKÇA

Aslan, M. G. (2013). “Yeni Medyanın “Yeni”liği Üzerine.” **I. Ulusal Yeni Medya Kongresi 7-8 Mayıs 2013**. Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi ve Alternatif Bilişim Derneği, ss: 102-110.

Binark, M. (2007). “Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorular ve Yöntem Sorunu”, **Yeni**

MedyaÇalışmaları. (Der.) Mutlu Binark, Ankara: Dipnot, ss:21-44.

Binark, M. (2007). “Yeni Medya Çalışmaları”, **Yeni Medya Çalışmaları.** (Der.) Mutlu Binark, Ankara: Dipnot, ss: 5-17.

Binark, M. (2009), Yeni Medya Dolayımı İletişim Ortamında Olanakların Ve Ol(a)mayanların Farkında Olmalı.” **Evrensel Kültür**, Aralık 2009, ss: 216, 60-63

Binark, M.ve K. Löker (2011). **STÖ’ler için Bilişim Rehberi.** Ankara: STGM.

Braman S. (2011) “İnternet Policy”, **The Handbook of Internet Studies.** (Der.) Consalvo, M. ve C.Ess Malden: Wiley- Blackwell, ss:137-167

Çelik, B., (2013). “Teknoloji İle Kimlik Mücadelesi: Kürt Gençleri ve Cep Telefonu”. Sahanın Sesleri İletişim Araştırmalarında Etnografik Yöntem. (Der) Hakan Ergül: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul, ss: 257-277

Hinton, S. ve L. Hjorth (2013). **Understanding Social Media.** London: Sage.

Manovich, L. (2010). “Meyda Nasıl Yeni Oldu?” **İletişim Tarihi,** (Der.)David Crowley ve Paul Heyer. Ankara: Phoenix, ss: 467-471.

Siappera, E. (2012). **Undestanding New Media.** London:Sage.

Stromer-Gallery J. ve Wichowski A. (2011) “Political Discussion Online”, **The Handbook of Internet Studies.** (Der.) Consalvo, M. ve C.Ess Malden: Wiley- Blackwell, ss: 168-187.

Timisi, N. (2003). “**Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi.**” Ankara: Dost Yayınları.

<http://www.bianet.org/biamag/kultur/141271-kurtler-muhalifler-ve-yeni-iletisim-teknolojileri>